

Strategiplan for bruk av midler til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL)

Gjemnes kommune
perioden 2018-2021

(Foto: Heidi Jordahl)

INNHOLD

1. Bakgrunn	s. 3
2. Relaterte dokumenter	s. 3
3. Målsettingen med ordningen	s. 3
4. SMIL-ordningen og Regionalt miljøprogram (RMP)	s. 4
5. Smil-ordningen og tilskudd til drenering av jordbruksjord	s. 5
6. Utfordringer i perioden 2018-2021	s. 6
7. Tiltaksstrategi for SMIL 2018-2021	s. 8
8. Retningslinjer for tildeling av SMIL-midler	s. 9
9. Søknad og søknadsfrist (SMIL)	s. 11

Tittel:	Stadfestet/vedtaksdato
Strategiplan for bruk av midler til spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) 2018-2021	29.05.2018

Sidetall:

12

1. Bakgrunn

Fra 1. januar 2004 ble flere oppgaver innen landbruksforvaltningen overført til kommunene. Kommunen ble ved denne omleggingen vedtaksmyndighet i saker som dreier seg om fordeling av midler til spesielle miljøtiltak i jordbruket og nærings- og miljøtiltak i skogbruket. Hensikten var å styrke det lokale selvstyret, vitalisere lokaldemokratiet, gi kommunene bedre anledning til å se landbrukspolitikken i sammenheng med andre samfunnsoppgaver og samtidig bidra til bedre målretting og effektivisering av statlig virkemiddelbruk.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal ved landbruksavdelinga fordeler de økonomiske virkemidlene til miljøtiltak i landbruket i en årlig disposisjonsramme til kommunene. Kommunene står fritt til å disponere midlene etter vedtatte strategier innenfor forskriftene:

- *Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket* av 4. februar 2004 nr 448

Gjeldende strategiplan med retningslinjer for Gjemnes kommune 2014-2017 må nå revideres.

2. Relaterte dokumenter

- Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket av 4. februar 2004 nr 448
- Rundskriv 2017-13 Kommentarer til forskrift om spesielle miljøtiltak i jordbruket
- Forskrift om tilskot til regionale miljøtiltak i jordbruket Møre og Romsdal
- Naturtypekartlegging, biologisk mangfold www.naturbase.no
- Artsdatabanken www.artsdatabanken.no
- Vannforekomster og vannforvaltning www.vann-nett.no
- Nasjonal kulturminnedatabase www.riksantikvaren.no
- Forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord av 25.06.2013
- Rundskriv 2013-5 Forvaltning av forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord
- Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket (PT-forskriften)

3. Målsettingen med ordningen

SMIL

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra

jordbruket, utover det som kan forventes gjennom vanlig jordbruksdrift. Prosjektene og tiltakene skal prioriteres ut fra lokale målsettinger og strategier (forskriften § 1).

SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket) og RMP (Regionalt miljøprogram) er de viktigste verktøyene for å stimulere til «miljøriktig» drift. SMIL-midlene blir fordelt på kommunene fra fylkesmannen, og forvaltet med utgangspunkt i lokale strategier. Det kommunale handlingsrommet er relativt stort, men avgrenset av nasjonale føringer. Fordelinga til kommunene blir gjort med utgangspunkt i jordbruksarealet kommunen, tallet på aktive gardsbruk og med en skjønnsmessig vurdering i forhold til historisk miljøproblematikk. SMIL skal brukes komplementært og styrkende i forhold til andre miljøtiltak. SMIL kan brukes for å støtte opp om beiting, og SMIL- midlene kan brukes til miljørelaterte hydrotekniske tiltak

Det kan ytes tilskudd til:

- Planleggings- og tilretteleggingsprosjekt
- Kulturlandskapstiltak
 - Tiltak som ivaretar biologisk mangfold og gammel kulturmark, og som tilrettelegger for økt biologisk mangfold
 - Tiltak som tilrettelegger for større tilgjengelighet og opplevelser i landskapet, og som holder verdifulle områder åpne
 - Tiltak som ivaretar kulturminner og kulturmiljøer, inkludert verneverdige bygninger gjennom skjøtsel, vedlikehold og istandsetting
- Forurensningstiltak
 - Utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg, herunder graving av åpen kanal til erstatning for eksisterende lukka bekk eller avløp
 - Fangdammer, andre økologiske rensetiltak og miljøplantinger
 - Omlegging fra drift med åpen åker til mer miljøvennlig og ekstensiv planteproduksjon på spesielt erosjonsutsatte arealer
 - Særskilte bygningsmessige miljøtiltak i eller i tilknytning til eksisterende driftsbygning eller driftsopplegg
 - Andre tiltak – spesielle investeringer som reduserer risiko for tap av plantevernmiddel, eks biobed ved påfyllingsplasser ol.

Fra 2015 ble forskriften endret slik at søkere må oppfylle vilkårene i forskrift 19 desember 2014 nr. 1817 om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket (PT-forskriften) §§ 2 og 4.

Fra 2016 var ikke lenger freda bygninger tilskudsberettiget.

4. SMIL-ordningen og Regionalt miljøprogram (RMP)

De nasjonale og regionale miljøprogrammene er etablert for å styrke miljøarbeidet i jordbruket, og for å synliggjøre jordbrukets miljøinnsats. Norge er internasjonalt

forpliktet til ulike miljømål og avtaler, blant anna gjennom ulike EU-direktiv og FN-konvensjoner.

Revidert RMP for Møre og Romsdal kom i 2013, og er endret i 2014, 2015 og 2016 i samråd med organisasjonene i landbruket. I 2012 ble de regionale miljøprogrammene gjennomgått for å spisses mer mot nasjonale og internasjonale miljømål. Hvert fylke har ansvaret for egne ordninger, som er forankret i hovedpunktene: Å ivareta kulturlandskapet samt tiltak for å redusere forurensinger.

Møre og Romsdal har store natur- og kulturlandskapsverdier. Landskap, biologisk mangfold og kulturminner gir grunnlag for næringsutvikling og verdiskaping, opplevelser, helse, trivsel og kunnskap. Fortsatt aktiv landbruksdrift er en forutsetning for skjøtsel og vedlikehold av et attraktivt kulturlandskap. RMP for Møre og Romsdal legger til rette for en målrettet satsing for å møte utfordringer med husdyrgjødsel. Regionalt miljøprogram er fra 2013 førende for fordeling av SMIL- midler til kommunene.

Innen temaet biologisk mangfold er det innført tiltak for å verne hekkeplassene til de utryddingstruede fugleartene som hekker på innmark. For å kunne søke om tilskudd til vern av hekkeplass, må hekkinga være registrert av miljøvernavdelinga hos Fylkesmannen. Når det gjelder tilskudd til skjøtsel av artsrik slåttemark er det også her innført krav om at miljøvernavdelinga hos Fylkesmannen skal ha utarbeidet skjøtselplan for disse slåttemarkene, og at det er inngått skjøtselsavtale, for at de skal være tilskuddsberettiget.

Det langsiktige målet for RMP for Møre og Romsdal er å utarbeide tilskuddsordninger som medvirker til et miljøvennlig landbruk som kan drives økonomisk. Samtidig skal landbruket ivareta de verdiene som samfunnet ønsker å prioritere. Dette er det åpne, velstelte landskapet med kulturminner og biologisk mangfold.

5. SMIL-ordninga og tilskudd til drenering av jordbruksjord

Landbruks- og matdepartementet fastsatte den 25.6.2013 forskrift om tilskudd til drenering av jordbruksjord. God drenering er avgjørende for å kunne øke matproduksjonen i årene som kommer. Det er også et viktig ledd i å tilpasse jordbruket til et endret klima med mer nedbør. God drenering reduserer også faren for erosjon fra jordbruksarealer og bidrar på den måten til god vannkvalitet og et godt vannmiljø.

Både SMIL (tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket) og tilskudd til drenering av jordbruksjord omhandler hydrotekniske tiltak. Vanlig grøfting/drenering av jordbruksareal faller utenfor SMIL-forskriftens formål. Dreningstiltak kan vurderes innenfor ordningen «Drenering av jordbruksjord». Avskjæringsgrøfter for å redusere erosjon og arealavrenning kan omfattes i den grad dette ikke er en del av et ordinært større

dreneringsarbeid. Kumdammer er tiltak som både har til hensikt å utbedre hydrotekniske anlegg og rense overflatevann. Ved tiltak i vannløp må det utvises særlig varsomhet og ved tvil om tiltaket kan gjennomføres iht. Vannressursloven § 8 må kommune, Fylkesmannen eller NVE kontaktes. Imidlertid vil det være aktuelt å gi SMIL-tilskudd til vegetasjonssone, fangdam eller lignende for å rense grøftevann før utløp i sårbare resipienter.

6. Utfordringer i perioden 2018-2021

Gjemnes kommune er en utpreget landbrukskommune. Gårdsbrukene i Gjemnes er jevnt over små, og har tradisjonelt vært drevet som kombinasjonsbruk med annen næring. Slik er bildet også i dag. Selv om sysselsettingen innen sektoren har vært i tilbakegang i lang tid, er melke- og kjøttproduksjon fremdeles en svært viktig næring i kommunen. Særlig rundt kommunesenteret på Batnfjordsøra er det et sterkt produksjonsmiljø.

I Gjemnes kommune har hovedmålsettingen for tiltak som faller inn under SMIL-ordningen vært å stimulere til å bevare mange flotte, gamle bygninger i tilknytning til kulturlandskapet og eldre tiders aktivitet i utmark for ettertiden. Videreføre arbeidet med å rydde og gjenskape gammel kulturmark. Stanse punktutslipp fra landbruket, særlig mot de største vassdragene i kommunen.”

Selv om tallet på melkeprodusenter i kommunen har gått ned med over 40 % siden 1989, holder tallet på dekar aktivt drevet jordbruksareal seg noenlunde konstant. Likevel har kommunen, som andre kommuner i Møre og Romsdal, en utfordring i forhold til gjengroing av gammel kulturmark (innmark og beite).

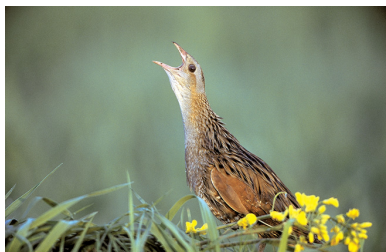
Hester på beite hos Miriam Fostervoll (Foto: Heidi Jordahl)

Rydding og gjenskaping av gammel kulturmark har vært en prioritert oppgave i kommunen. Dette har ført til at mange eldre kulturbeiter har fått tilbake sitt gamle preg, samtidig som bøndene har fått utvidet sitt jordbruksareal. Likevel vil kommunen i de kommende årene, på lik linje med andre kommuner i Møre og

Romsdal, fortsatt ha en utfordring i forhold til gjengroing. Størstedelen av tilskuddsmidlene til kommunen i perioden 2014 – 2017 ble benyttet til slike tiltak. Særlig bør gjenskaping og vedlikehold av gamle utmarksbeiter og kulturmarksområder med rikt biologisk mangfold prioriteres. Mekanisk rydding og beiting av småfe, storfe og hest virker positivt mot gjengroing, er positivt for det biologiske mangfoldet, og gir samtidig en rikere opplevelse av landskapet. Tiltakene bør rettes inn mot prioriterte naturtyper jf. www.naturbase.no, og å holde åpent kulturlandskapet langs ferdselsårer og i strandsonen.

Kommunen er vert for den kritisk trua fuglearten åkerrikse. Åkerriksa hekker i gressenger og i kornåkre, og bondens slåttmønster er av stor betydning for åkerriksas overlevelse og hekkesuksess. Endret slåttmønster til en mer åkerriksevennlig slått, eller at man setter av et areal som man ikke slår, er aktuelle tiltak. Det kan heller ikke gå beitedyr på

arealet i hekkeperioden (frem til 1. august). Å legge om til mer åkerriksevennlig drift i kulturlandskapet, er også positivt for en rekke andre arter, og legger grunnlaget for et større biologisk mangfold. For å kunne søke om tilskudd til vern av hekkeplass, må hekkinga være registrert av miljøvernavdelingen hos Fylkesmannen.

Siden slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet har bestanden av åkerrikse gått kraftig tilbake i Norge. I dag er arten i stor grad avhengig av menneskeskapte miljøer (åker og fulldyrket slåtteeng).
(Foto: Gunnar Numme).

Kulturlandskapstiltak som legger til rette for å kombinere skjøtsel (beite, rydding) og allmennhetens bruk og trivsel i friluftsområder i utmarka (tilrettelegging for ferdsel, f.eks. gjerdekliv) bør prioriteres høyt.

Høyløe hos Halvor Åndal.

(Foto: Astrid Buset)

Kommunen har i tidligere planperioder hatt som målsetting å ta vare på gamle bygninger i tilknytning til kulturlandskapet, og til eldre tiders aktivitet i utmarka. Bruken av midler til slike prosjekt gikk noe opp i siste planperiode. Slike prosjekter er ofte svært omfattende og

kostnadskrevende. Det har derfor kun blitt gitt tilskudd til utvendige arbeider. Samtidig er det en utfordring å sikre at restaureringsarbeidene blir gjennomført slik at bygningene fremdeles beholder sitt opprinnelige preg. Bygninger er viktige landskapselement i jordbrukslandskapet. Selv om den opprinnelige bruken i dag er historie, kan for eksempel gamle melkeramper få nytt liv som busskur, og bevaring framfor riving av stabbur gi gårdstuna mer liv. Dette er verdier som sammen med et åpent kulturlandskap er viktige for folks hverdagslandskap som salgsprodukt for reiselivet.

Kommunen har store arealer som mangler dreneringsvedlikehold. Samtidig har man gått mot at tyngre redskap brukes under drift av arealene. Dette sammen med økte mengder nedbør øker utfordringer med å hindre erosjon og avrenning av næringsstoffer fra jordbruksarealer.

7. Tiltaksstrategi for SMIL 2018-2021

Det er et hovedmål å ta vare på jordbrukets kulturlandskap, med de natur- og kulturminneverdiene som det representerer, til glede for befolkningen i kommunen. Det må legges til rette for at allmennheten skal kunne bruke og oppleve kulturlandskapet og naturen.

Følgende prioritering/fordeling av tilskuddsmidler i prosent av tiltak i perioden 2018-2021. De angitte prosentsatsene er ikke absolutte:

KULTURLANDSKAPSTILTAK – BIOLOGISK MANGFOLD (15 %): skjøtsel; slått og beite av områder som ikke egner seg for dagens landbruksmaskiner, men som er verdifulle for plante- og dyrelivet. Utmarksslåtter mm. Områder registrert som viktig naturtype, jf. www.naturbase.no er prioritert. Tiltak som legger til rette for økt overlevelse og hekkesuksess for åkerriksa blir prioritert.

KULTURLANDSKAPSTILTAK – GAMMEL KULTURMARK (15 %): arealer som må skjøttes; ryddes, tynnes, beites, slås for ikke å gro igjen eller forfalle. Disse arealene er ofte ikke tilført handelsgjødsel, eller preget av moderne jordbearbeiding. Områder langs/godt synlige fra ferselsårer, mye brukte friluftsområder og områder i strandsona blir prioritert.

KULTURLANDSKAPSTILTAK – KULTURMINNER OG KULTURMILJØER (15 %): skjøtsel og istandsetting av kulturminner; gamle tufter, steinutgarder, gamle veifar, sommerfjøs, utløer, rydningsrøyser, kvernhus, smie, naust, mm.

TILGJENGELIGHET OG OPPLEVELSER I KULTURLANDSKAPET (15 %): tiltak som øker mulighetene for rekreasjon og friluftsliv i jordbrukets kulturlandskap gjennom å legge til rette for ferdsel til fots og opplevelser, for eksempel sammenhengende stier- og turveinett i tilknytning til veier i landskapet, forenkling av tilkomsten til utmark og strandsoner.

VERNEVERDIGE BYGNINGER (10 %): istandsetting og vedlikehold av verneverdige bygninger som kan benyttes i landbruksdriften eller annen næring på eiendommen. Det ytes kun tilskudd til mindre utvendige påkostninger. Søknader vil bli sendt fylkeskonservator for faglig vurdering og prioritering.

MILJØTILTAK/FORURENSNINGSTILTAK (25 %): Følgende tiltak vil bli prioriterte; utbedring og supplering av hydrotekniske anlegg, herunder gjenåpning av bekkelukninger, og økologiske rens tiltak for å redusere negative miljøvirkninger av erosjon og avrenning av næringsstoffer (fangdammer og vegetasjonssoner).

PLANLEGGINGS- OG TILRETTELEGGINGSPROSJEKTER (5 %): tilskudd til større, helhetlige prosjekter i større områder, for eksempel i vassdrag eller i ei grend. Prosjektmidlene skal føre fram til gode og konkrete kulturlandskaps- og forurensingstiltak. Prosjektet kan gå parallelt med søknad om gjennomføring av tiltak.

Prioritering

Ved ellers like søknader vil søknadene prioriteres etter følgende kriterier (stigende rekkefølge der pkt. 1) har høyest prioritet):

1. Tiltak som er utredet gjennom planleggings- eller tilretteleggingsprosjekter
2. Prosjekter som oppfyller flere målsettinger samtidig og/eller faller inn under tilskuddsordningene i RMP
3. Tiltak som bidrar til å øke inntjeningen til det aktive landbruksforetaket

8. Retningslinjer for tildeling av SMIL-midler

Retningslinjene er veiledende for prioritering og fordeling av SMIL-midlene i Gjemnes kommune. *Forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket* av 4. februar 2004 setter rammer for bruken av midlene. Vilklårene i forskriften kan bare fravikes i helt spesielle tilfeller. Det er bare fylkesmannen som kan dispensere fra forskriftene.

Prioritering mellom søknader følger tiltaksstrategien.

Formål

Formålet med tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket er å fremme natur- og kulturminneverdiene i jordbrukets kulturlandskap og redusere forurensningen fra jordbruket, utover det som kan forventes som en del av den vanlige jordbruksdriften.

Det er et hovedmål å ta vare på jordbrukets kulturlandskap, med de natur- og kulturminneverdiene som det representerer, til glede for befolkningen i kommunen. Det må legges til rette for at allmennheten skal kunne bruke og oppleve kulturlandskapet og naturen.

Vilkår for tildeling

Tilskudd kan innvilges til foretak der det foregår en tilskuddsberettiget produksjon på landbrukseiendommen og vilklårene i forskrift 19. desember 2014 nr 1817 om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket § 2 og §§ 3 eller 4 er oppfylt. Det må foreligge skriftlig tillatelse av landbrukseiendommens eier til å gjennomføre prosjektet eller tiltaket, samt skriftlig tillatelse fra berørte naboer. Tilskudd til fellestiltak skal ikke registreres på enkeltpersoner eller enkeltforetak. Disse må være registrert i Enhetsregisteret (Brønnøysund)

før søknad sendes inn. Enhetsregisteret kan kreve selskapsavtale, vedtekter og møteprotokoll m.m.

Vilkår knyttet til miljøkrav, jfr. forskriftens § 3 tredje ledd, må oppfylles. Søker skal vedlegge en plan der miljøtiltaket beskrives og kartfestes, og der det redegjøres for målene med tiltaket/prosjektet. Videre skal alle miljøverdier, samt arealer der det er risiko for tap av jord og næringsstoffer, kartfestes og beskrives.

Det kreves at søkeren overholder aktuelle lover og forskrifter. Tiltak som er i strid med planer eller planvedtak etter plan- og bygningsloven kan ikke gis tilskudd.

Det gis ikke tilskudd til prosjekt/tiltak som er påbegynt eller utført. Søknaden skal være godkjent og avgjort før tiltaket påbegynnes.

Tilskuddsatser

Dersom de økonomiske rammene tillater det, økes tilskuddsatsene opp til grensene som er satt i forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket.

For egeninnsats godkjennes følgende satser:

- Kr 275,- / time
- Kr 350,- / time med motorsag, ryddesag
- Kr 650,- / time med traktor el annen større maskin

Rydding av beite:

- Inntil kr 2000,- per dekar

Priser på gjerdning vurderes i forhold til den enkelte sak.

- KULTURLANDSKAPSTILTAK – BIOLOGISK MANGFOLD

Inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag for særskilte tiltak for å ivareta biologisk mangfold. Det gis ikke tilskudd til maskiner eller løst teknisk utstyr.

- KULTURLANDSKAPSTILTAK – GAMMEL KULTURMARK

Inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag.

- KULTURLANDSKAPSTILTAK – KULTURMINNER OG KULTURMILJØER

Inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag.

- TILGJENGELIGHET OG OPPLEVELSER I KULTURLANDSKAPET

Inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag.

- VERNEVERDIGE BYGNINGER

Inntil 30 % av godkjent kostnadsoverslag.

- **MILJØTILTAK/FORURENSNINGSTILTAK**

Inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag.

- **PLANLEGGINGS- OG TILRETTELEGGINGSPROSJEKTER**

Inntil 70 % av godkjent kostnadsoverslag. Kostnader med planlegging, organisering og prosjektgjennomføring kan inngå i tilskuddsgrunnlaget (administrative kostnader). Prosjektet kan gå parallelt med søknad om gjennomføring av tiltakene.

9. Søknad og søknadsfrist (SMIL)

Krav til søknadene

Søknad skal fremmes på eget søknadsskjema fra Statens landbruksforvaltning (SLF 430).

Vedlegg til søknaden:

- Oversiktskart som viser hvor tiltaket skal gjennomføres
- Fotodokumentasjon
- Beskrivelse av arbeidet, og om oppstart og avslutning
- Spesifisert kostnadsoverslag (med opplysninger om evt. andre finansieringskilder)
- Plan der miljøtiltaket beskrives og kartfestes, og der det redegjøres for målene med tiltaket/prosjektet
- Dokumentasjon som viser status over miljøverdier, kulturminner og kulturmiljø (fra kilder som for eksempel www.naturbase.no eller lignende)
- For bygninger – kostnadsoverslag fra bygningskyndig, beskrivelse av bygning og eventuell bygningsskade, nåværende og framtidig bruk, samt evt. omtale om verneverdi
- Skriftlig godkjenning/avtale fra landbrukseiendommens eier(e) dersom det er annen søker
- Skriftlig avtale om gjennomføring av fellestiltak
- Skriftlig godkjenning fra berørte naboer før igangsetting av tiltak
- Søknaden må inneholde opplysninger om organisasjonsnr., kontonr. og kontaktperson

Søknadsfrist, gjennomføring og inndragning av midler

Søknadsfristen er 1. mars.

Frist for gjennomføring av prosjekt/tiltak er 3 år fra tilskuddet ble innvilget, med mindre kommunen har satt en kortere frist. Dato for arbeidsfrist settes ved kvartalsskifte, dvs. 1. januar, 1. april, 1. juli eller 1. oktober.

Kommunen vil dra inn midlene der arbeidsfristen er ute.

Det vil bli en streng praksis for utsettelse av arbeidsfrist.

Utbetaling av tilskudd

Innvilget tilskudd utbetales etter skriftlig anmodning fra tilskuddsmottaker, og når prosjektet eller tiltaket har fått godkjent sluttregnskapet. Det kan likevel foretas utbetalinger på bakgrunn av godkjent dokumentasjon etter hvert som deler av prosjektet eller tiltaket utføres. Minst 25% av tilskuddet holdes tilbake inntil arbeidet er fullført og sluttregnskapet er godkjent.

Der sluttregnskapet viser lavere kostnader enn godkjent kostnadsoverslag reduseres tilskuddet tilsvarende etter tilskuddsprosent.